

En alternativ, fonetisk baseret fonemanalyse af det danske konsonantsystem

Camilla Søballe Horslund¹, Rasmus Puggaard² & Henrik Jørgensen¹

¹Aarhus Universitet, ²Leiden Universitet.

Standardanalysen af det danske konsonantsystem (se f.eks. Rischel 1970, Basbøll 2005, Grønnum 2005) er en god diakron beskrivelse, men vi mener at det er en mangelful synkron beskrivelse grundet en række seriøse problemer. For det første er analysen baseret på historisk variation der ikke længere forekommer i inputtet, primært pga. tabet af *det bløde g*, den velare approksimant [ɣ] (Brink & Lund 2018). For det andet beskæftiger analysen sig ikke med hovedparten af det danske ordforråd, da den er baseret på morfologiske alternationer i en lille del af det danske ordforråd, nemlig uregelmæssige verber (f.eks. *ba[ɪ] – ba[k]te*) og låneord (f.eks. *filolo[Ø] – filolo[k]i*), som vi antager læres på et tidspunkt hvor det fonologiske system allerede er på plads, givet at forskning viser at 75% af danske børn har tilegnet sig alle konsonantalfofoner i en alder af fem et halvt år (Heger 1979). Der er desuden en række systemiske problemer forbundet med standardanalysen. Det foreslåede system har ingen bi-unik relation mellem fonemer og allofoner, hvilket resulterer i et stort antal neutraliseringer der ikke kan opløses. Et udlyds [ɪ] kan repræsentere to forskellige konsonantfonemer (/g, j/), mens et udlyds [ʊ] kan repræsentere tre forskellige konsonantfonemer (/b, g, v/), hvilket betyder at [ɪ] og [ʊ] kan repræsentere det samme fonem (/g/). Grundet manglende alternationer for et stort antal leksemer er det ganske enkelt umuligt at afklare deres fonemiske form, hvilket står i modsætning til den udbredte antagelse om at sprogbrugere lagrer fonemiske former i deres leksikon (se f.eks. Hayes 2009; Gussenhoven & Jacobs 2017). Et andet systemisk problem er de manglende fonetiske fællestræk mellem forskellige allofoner af samme fonem. For eksempel har de forskellige realiseringer af /g/, dvs. [k, ɪ, ʊ, Ø], ikke et eneste fonetisk fællestræk. Da leksikalske repræsentationer nødvendigvis må bygges nedefra og op ud fra det data der er tilgængelig i sproginputtet, er dette et kæmpestort problem for tilegnelsen, idet det fonetiske input på ingen måde peger på at disse lyde har noget tilfælles.

Vi foreslår derfor et alternativt fonologisk system inspireret af Ács & Jørgensen (2016), som foreslog et forskelligt sæt fonemer i forlyd og udlyd, hvorved systemet opnår en bi-unik relation mellem allofoner og fonemer, idet hvert fonem har én enkelt realisering. Deres analyse flytter kompleksiteten fra fonologien til morfologien med det argument at kompleksiteten er bedre placeret inden for det morfologiske domæne end inden for det fonologiske. Vi er enige i denne tankegang, men vi foreslår at hverken det fonologiske domæne eller det morfologiske domæne behøver at kunne forklare denne kompleksitet der stammer fra uregelmæssige alternationer. Vi foreslår i stedet at flytte belastningen af disse uregelmæssige verber samt alternationer i låneord til det leksikalske domæne, da vi forventer at disse alternationer læres udenad på individuel basis. Vi foreslår at beholde det samme sæt fonemer i forlyd og udlyd med defektiv distribution af en enkelt klusil /g/, som kun forekommer i forlyd. [ɪ] og [ʊ] anses altid som allofoner af de fonemer hvis forlydsrealisering de minder mest om, dvs. henholdsvis /j/ og /v/. Vores analyse har en række fordele sammenlignet med standardanalysen. For det første har den i det store hele en bi-unik relation mellem fonemer og allofoner, hvorved den ikke resulterer i statiske neutraliseringer, hvilket gør det muligt at afklare den fonemiske form for alle leksemer. For det andet deler alle allofoner af samme fonem mindst ét fonetisk fællestræk, hvorved forbindelsen mellem dem er mulig at opfange fra inputtet. For det tredje kræver vores analyse ikke at børn baserer deres fonologiske system på uregelmæssige verber og låneord de sandsynligvis ikke lærer i den tidlige barndom.

Litteratur

- Ács, Péter & Henrik Jørgensen. 2016. "Hvorfor er dansk vanskeligt? Danske konsonantsegmenters to ansigter". *Skandinavistikaj Füzetek* 10: 89-100.
- Basbøll, Hans. 2005. *The phonology of Danish*. Oxford: Oxford University Press.
- Brink, Lars & Jørn Lund. 2018. *Yngre nydansk*. I Ebba Hjort, Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen, Birgitte Jacobsen, Merete Korvenius Jørgensen & Laurids Kristian Fahl (Red.) *Dansk Sproghistorie 2: Ord for Ord*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Grønnum, Nina. 2005. *Fonetik og fonologi. Almen og dansk*. Copenhagen: Akademisk forlag. 3. udgave.
- Gussenhoven, Carlos & Haike Jacobs. 2017. *Understanding Phonology*. Oxon og New York: Routledge. 4. udgave.
- Hayes, Bruce. 2009. *Introductory Phonology*. Malden, Massachusetts, Oxford og West Sussex: Wiley-Blackwell

- Heger, Steffen. 1979. "Den fonetiske udvikling hos børn". I Mogens Jansen & Jørn Lund (Red.), *Børnenes sprog - sprogene omkring børn*, 13-67. København: Hans Reitzel.
- Rischel, Jørgen. 1970. "Consonant gradation: A problem in Danish phonology and morphology". I Benediktsson (Red.), *The Nordic Languages and Modern Linguistics*, 460-480, Reykjavík: Vísindafélag Íslendinga.